

АКТУЕЛНА ПОЛИТИЧКА ПИТАЊА СРПСКОГ НАРОДА

УДК: 32+342.2(497.6)

Српска политичка мисао
број 2/2012.
год. 19, vol. 36.
стр. 401-420.

Прегледни
рад

Ненад Кеџмановић

Факултет политичких наука – Универзитет у Београду

БОСНА У ТРЕЋОЈ ДЕЦЕНИЈИ ОВОГ ВИЈЕКА * - петнаест сценарија расплета -

Сажетак

Потписи највиших представника три конститутивна народа нису се били ни осушили на Дејтонском споразуму, а почело је његово оспоравање и изнутра и споља и до дан-данас представља извор перманентне нестабилности. Нестабилност генерира неизвјесност која опет инспирише како свакодневна кафанска нагађања тзв. обичних људи, тако и медијске анализе и научне прогнозе о томе каква ће Босна бити у догледној перспективи и да ли ће је уопште бити. Аутор је изложио петнаест алтернативних сценарија о будућности БиХ до краја наредне деценије.

Кључне речи: будућност БиХ, Бошњаци, Срби, Хрвати, Република Српска, Херцег-Босна, интеграција, пузећи распад, централизација, САД, Русија, Турска, ЕУ, НАТО, КиМ, актери,

* Текст је реализован у оквиру пројекта „Конституционализам и владавина права у изградњи националне државе – Случај Србије“ који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

лидери, прогнозе, исходи, сукоби, консозијација, демократија

Босна и Херцеговина и 17 година након рата живи под међународним протекторатом, а високи представник УН/ЕУ са диктаторским “бонским овлашћењима” све до данас није дао шансу локалној демократији. А питање је и да ли би домаће националне снаге без иностраног туторства биле спремне да изграде консензус о будућности земље. Насупрот оцјенама о БиХ као “пропалој држави”, “недовршеној држави”, “неодрживој држави” дејтонској кон струкцији”, “промашеној конструкцији”, постоје и оне које у њој виде “оличење европских вриједности”, “вјерске и етничке толеранције”, “традиције мултикултурализма и суживота”, “коезистенције и прожимања различитих народа, религија и култура.”¹⁾ И једне и друге оцјене позивају се на доказе из далеке прошлости и савремене историје и на томе граде пројекције за будућност. Политичка атмосфера дугогодишње хроничне неизвјесности предста вља елдо радо за прогнозе о томе шта ће се са Босном и њена три несложна државотворна народа десити у наредној деценији. Многе од њих су пука пројекција лијепих жеља или мрач них слутњи, страхова и нада, али ако пођемо од актуелних политичких чињеница и доминант них политичких трендова, можемо препознати и неколико релативно реалних сценарија. На наредним страницама изложићемо садржај тринаест сценарија расплета босанске драме, са критичким коментарима на мане и предности сваког од њих, те улогом унутрашњих (Репуб лика Српска, “Хрватска Република Херцег-Босна”, “Бошњачка БиХ”) и спољних актера - како регионалних (Србија и Хрватска), тако и глобалних (САД, ЕУ, Русија и Турска).

1. НОВИ ГРАЂАНСКИ РАТ

Почећемо са најгорим али мање вјероватним сценаријем, а то су нови међунационални су коби. Као ни први пут, неће их изазвати Срби, него опет Бошњаци, са поново истом намје ром да комшијама наметну своје пројекцију будуће Босне као “грађанске државе” у ко јој ће они као већина бити политички доминантни. Док су 92. то учинили, извана легализова ном, мајоризацијом у за-

1) Френсис Фукујама пише о БиХ као “слабој и пропалој држави” и пореди је са Сомалијом, Руандом, Сиера Леонеом, Источним Тимором и сл. Сличне оцјене дају и Придам, Галагер, Крамптон, МекМахон и др. Видјети: Френсис Фукујама, *Изградња државе*, Заг реб 2005. Одговарајуће оцјене дају и Придам, Галагер, Крамптон, МекМахон и др.

једничким органима у Сарајеву²⁾ и тако нагђерали Србе да оружјем бране уставну равноправност, наредних година би то могли извести као “легитимни оружани отпор сецесији РС”. Али овога пута Срби га неће ни започети, него ће то бити Бошњаци. Пропагандна припрема сукоба обавља се политичким и медијским распиривањем мржња према Србима и Српској, преувеличавањем ратних злочина над Муслиманима, подстицањем реван шистичких емоција, етикетирањем Дејтонског споразум као “легализације геноцида”, стигма тизовањем српских лидера и сл. При томе се и даље рачуна на америчку војну подршку, која би овога пута била бржа и робустнија, а на реакцију Србије се и не рачуна јер је војно ослабљена и блокирана европским амбицијама. Била је довољна једна подстицајна изјава Стипе Месића да ће “хрватске трупе ако устреба пресећи коридор код Брчког”, па да неки бошњаци прваци шокирају Јосиповића понудом да инсценирају повод за такву акцију. Ратне димове из Сарајева не пушта само реису-ул-улема Церић када пријети појавом “неких нових муслимана” који нису доброћудни и нагодни као “стари”, него, ваљда, искључиви и милитантни исламисти. Чини то и Лагумџија, који је у постизборном интервјуу “Гардијану” најавио да ће, уколико Запад не подржи муслиманске социјалдемократе, власт у БиХ преузети “неки луди радикали”³⁾, а то су, ваљда, Муслиманска браћа или Ал Каида. Озлојеђен доласком Ешто нове код Додика и крахом Инцкове иницијативе против РС у СБ УН, Данијел Сервер, амерички експерт за Балкан близак Стејт департменту, изјавио је: “Ако дође до рата у БиХ, ни ко неће моћи да каже да није било упозорења.” Пошто знамо да је Цимерман кумовао рату у БиХ 92., ова изјава може да дјелује као самоиспуњавајућа прогноза.

2. ПУЗЕЋИ РАСПАД БиХ

Други и много реалнији сценарио полази од тога да БиХ уназад пола миленијума никада није била држава. Социјалистичка република БиХ, са неким државним атрибутима и међунационалном идилом не може се узети као контрааргумент. Прво, зато што није била самостална, него само федерални дио југословенске државе

2) У литератури о БиХ почетком 90-их, обично се помиње само засједање парламента на коме је одлучено о референдуму о државном осамостаљењу против воље српских посланика. Криза је започела још раније, систематском националном мајоризацијом у другим републичким органима због чега су се српски представници повукли из предсједништва и владе БиХ.

3) Лидер СДП је овај интервју британском дневнику дао у новембру 2010.

и, друго, зато што није била демократска па народи и грађани нису могли да слободно изразе своја индивидуална и колективна опредељења. БиХ под протекторатом није држава ни данас, нити има видних изгледа да то ускоро постане, па заправо нема богзна шта ни да се распадне. Ту констатацију, мада са различитим емоцијама, дијеле не само Срби и Хрвати и многи Европљани, него и Бошњаци и Американци. У прољеће 92. распала се зато што је Срби нису хтјели, а сада не може да се састави зато што овакву каква је неће, из различитих разлога, ни Бошњаци ни Хрвати. Први је данас неће зато што по њиховом укусу није довољно централизована, други зато што у њој немају ентитет са својом националном већином, тако је, парадоксално, овакву каква је бране једино Срби. БиХ је данас неодржива држава јер нико изнутра до ње не држи, а одржава се јер нико споља не зна шта са њом да уради. Бошњаци би хтјели да је странци силом интегришу, а пошто у иностранству ником не пада на памет да то учини, сарајевски аналитичари нагађају да се свијет заправо већ помирио са распадом, само што и САД и ЕУ желе да распад буде контролисан, односно миран и постепен. Ако то 1992. због “шаре леопардове коже” није било оствариво без рата, ратна и поратна етничка чишћења на све три зараћене стране створила су национално хомогене територије.⁴⁾ У том смислу БиХ би у наредних десетак година напосто слиједила пут свих посткомунистичких федерација које су се распале по територијално-етничким границама, као што су СССР, ЧССР и СФРЈ. И само је питање времена када ће неко морати да позове међународни конзилијум да констатује њену клиничку смрт. А позив чак и не би морао да буде упућен са телефонског броја 0038751 јер и Бошњаци потајно прижељкују свој ентитет само не смију то да кажу. Присутне су и оцје не да је постојање какве-такве БиХ геополитичка нужност, како би се босански муслима ни задржали у мјешавини са хришћанима. Американци то бране начелом мултикултурализма и интеркултурализма (идеалистички аргумент) и страхом да би засебна муслиманска држава могла постати мостобран за цихадски тероризам (реалистички аргумент),⁵⁾ а Европљани да би државно издвајање муслимана у БиХ било обесхрабрујуће за интеграцију

4) Етнички хомогене или етнички чисте територије у дословном смислу данас нигдје не постоје. Арент Лајпхарт узима као конвенцију да у једнонационалним државама живи најмање 80 одсто припадника матичног народа. Упоредити: Арент Лајпхарт, *Модели демократије*, ЦИД, Подгорица 2003.

5) Данијел Сервер: “БиХ – нови круг пакла или шанса за функционалну државу”, *Дани*, 18.02.2011.

бројних муслиманских мањина у њемачко, француско, британско или холандско друштво.⁶⁾

3. ФЕДЕРАЦИЈА У КОНФЕДЕРАЦИЈИ

Вашингтонским споразумом Муслимана и Хрвата, под патронатом САД и Њемачке, није само прекинут међусобни рат који је избио у јесен 1993. и формиран заједнички ентитет назван Бошњачко-хрватска федерација него је пројектована и накнадна конфедерација Федерације са Хрватском. Управо перспектива послјератног државног повезивања са матицом била је за херцеговачке Хрвате компензација за одустајање од већ формираног засебног ентитета (“Херцег-Босна”). Иако је интегрални дио једног међународног споразу ма “федерација у конфедерацији” касније “заборављена”, никада није формално оспорена. Није тешко претпоставити да ни туђмановска ни посттуђмановска Хрватска никада није била искрено расположена да чак у конфедерално окриље прими Бошњаке-муслимане и то нетом пошто се ријешила хрватских Срба. Као што ни Бошњаци, као бројчано доминантни у Федерацији нису били вољни да постану бројчано слабији партнер у конфедерацији са државом Хрватска ком. Поготово не да одустану од основа о својој националној држави Муслиманији или Бошњакистану јер ће све дотле себе доживљавати као “балканске Палестинце”. Прећутни спора зум Сарајева и Загреба да се тај дио Вашингтонског споразума “гурне под тепих” створен је на рачун херцеговачких Хрвата, али је формално остао на снази, те би у даљим играма и разигравањима око судбине Босне могао бити активиран као форма њихове заштите од све израженије бошњачке доминације у већем ентитету. Реактивирање цјеловите верзије Вашингтонског споразума подржала би Бањалука јер је истим међународним документом било предвиђено да се РС слободно определијели да ли ће да се придружи комшијама, да буде само стална или да уђе у одговарајући кон/федерални аранжман са Србијом. Специјалне и реципроч не везе између Српске и Србије, дефинисане у Дејтону 1995, представљају варијацију ових комбинација из 1993. и требало би да релативизују државну границу на Дрини, са којом се Срби у БиХ тешко мире.

6) Лео Тинденмас и др., *Недовршени мир – извјештај Међународне комисије за Балкан*, Б92, Београд 1998.

4. СРПСКА СА СРБИЈОМ

Фактичка сецесија Косова од Србије, без обзира на спорно међународно признање, одмах је и неизбјежно ставила на дневни ред безмало идентичну позицију Републике Српске у БиХ. Не само по аналогiji него и као компензацију територијално оштећеној Србији. Истина, Срби ја се фокусира на то да до неких бољих времена у својим државним границама бар формално-правно задржи колијевку српске државности и православне духовности, а политичка елита Српске преферира државно осамостаљење. Али, истовремено, код српског народа на обје обале Дрине постоји снажна и природна традиционална тежња за уједињењем. Била би то, у крајњој линији, само логична фаза у подмаклом процесу прекомпозиције државних граница на Балкану у складу са територијално-етничким промјенама на терену. Признањем нових држава које су настале распадом Југославије међународна заједница је отворила пандорину кутију коју је тешко затворити реафирмацијом постулата о непромјенљивости граница у региону. Ширење Албаније на подручја КиМ, западне Македоније, па и југоисточне Црне Горе биће једнако тешко зауставити, као и промјене границе на Дрини. Идеја “трампе” КиМ за РС, коју је отворено заступао Зоран Ђинђић, прагматични и на Западу најомиље нији постмилошевићевски лидер Србије, није наишла на позитиван одјек у Вашингтону, а наслеђеници убијеног премијера у Београду нису је много помињали. Неки аналитичари са десне обале Дрине сматрају да је то зато што би размјена територијама у народу била лоше примљено као “трговина светом српском земљом”. А неки опет да би национално радикални преко дрински Срби уредно помјерили однос политичких снага у Србији и да је зато “друга Србија” резервисана према идеји уједињења. Српска политичка елита на лијевој обали Дрине пак, наводно, стрепи да би утапањем у јединствену националну државу РС изгубила свој субјективитет, односно била сведена тек на једну од провинција унутар централизоване Србије.

5. УНИЈА ТРИ НАЦИОНАЛНЕ РЕПУБЛИКЕ

Државна заједница три националне републике представља не само најреалнији сценарио за БиХ у наредној деценији него је то њена реалност безмало већ ове 2012. и сви међуна родни мировни споразуми за БиХ, од Лисабонског до Дејтонског, подразумејували

су територијално-етничка разграничења.⁷⁾ Затечена “шара леопдове коже” ратом и етничким чишћењима са све три стране неповратно је претворена у три једнобојна поља. Поред РС, постоји дефакто и непризната ХР Херцег Босна, а самим тим и Бошњачка република, али је ријеч “подјела” посљедњих година постала одиозна, иако, наравно, подразумијева унутра шњу подјелу, а не распад БиХ. Напротив, цијеле 1991, односно у години између избора и рата, о подјели се говорило као о потпуно легитимном рјешењу о коме су без зазора јавно расправљале све три националне странке. Политичари су по сарајевским састанцима под мишком носали уставе Швајцарске и Белгије, а територијално-етничка регионализација била је садржана и у програму реформиста Анте Марковића. Картограф Дарвин био је међу новинарима најтраженији саговорник из Кутиљеровог тима, а подјелу су подразумијевали и сви међународни мировни споразуми. Чак и прије тога, Изетбеговић је још на предизборном митингу у Фочи говорио да се “СДА бори да Муслимани добију само онолико Босне колико могу просперитетно контролисати”, а његови сљедбеници су током рата писали графите “потпиши, Алија, нек је наша па макар ко авлија”. Посљедњи пут муслманско вођство враћа се на подјелу у јесен 1993. после отварања хрватско-муслиманског фронта у средњој Босни и муслиманско-муслиманског у Цазинској крајини против АПЗБ Фикрета Абдића, када је са говорнице Бошњачког сабора предсједник СДА и на Радио-Сарајеву саопштио: “Ово више није рат за БиХ него рат за опстанак муслиманског народа!” Фанатични вјерник и лидер националне странке почео је да се грсти подјеле тек од судбоносног сусрета са Цимерманом, а причу о јединственој Босни као једином рјешењу прича и СДП, са нешто више само формалног легитимитета. Партија са 0,1 одсто Срба и 0,25 одсто Хрвата у структури чланства, са Комшићем и платформашком политиком дефинитивно је увјерила западне Херце говце да се једина гаранција равноправности крије у “трећем ентитету”. Без тога би “беи ха” трonoжац могао сваки час да се преврне. Главна препрека да и трећа страна прихвати унију три националне републике јесте увјерење Бошњака да имају право на већу територију.

7) Територијално-етничка разграничења унутар БиХ, као рјешење, предложена су и у Венс-Овеновом и у Овен-Столтенберговом и у плану Контакт-групе.

6. БОШЊАКИСТАН ПЛУС САНЦАК

Сљедећи сценарио полази од наизглед легитимног бошњачког услова да се евентуална унутра шња подјела на три ентитета веже и за одговарајуће територијалне компензације. Народ који је у рат ушао са безмало 45 одсто популације БиХ и који сада по неким процјенама броји чак око 50 одсто, контролише само око 25 одсто територије. У неформалним разговорима о подјели са друга два национална партнера бошњачки лидери и постављају одговарајуће захтјеве. Садржајна анализа територијално-етничке подјеле, која је потписана у Дејтону, показује, међутим, да је бошњачка страна добила квалитет за квантитет. Са изузетком Бањалуке, сви највећи градови, као што су Сарајево, Тузла, Мостар, Зеница, припали су њима, а то значи и фабрике, трговине, банке, универзитети, институти, медијске куће, школе, болнице, библиотеке, музеји, инфраструктура, репрезентативни објекти и сл. Илустрације ради, неколико сарајевских општина (Нови град, Вогошћа, Хаџићи, Храсница), појединачно, налазиле су се изнад Бањалуке на ранг-листи развијености у БиХ. Бошњаци су пропустили да узму већу територију понуђену у готово свим међународним споразумима прије Дејтонског, а данас на територијалне уступке нису спремни ни Република Српска ни Херцег-Босна, нити је то сада практично оствариво с обзиром на то да су се током минуле двије деценије сви кантони и ентитети територијално-етнички заокружили. Бошњаци можда и због тога јавно не помињу тројну подјелу, али зато интензивно раде на повезивању са Рашком у Србији, коју називају Санцак. Невелик териториј од три општине са малобројном муслиманском популацијом од свега 120 хиљада душа ставио се под национално и вјерско, али и политичко покрови тељство Сарајева. Опредијелили су се да буду Бошњаци, мада никад нису живјели у Босни, и као свог вјерског поглавара признали сарајевског реису-ул-улему умјесто оног у Београду. Већ уочи првих слободних избора 91, из Санцака су стигле колоне аутобуса као појачање бирачком тијелу СДА, а од ратне 92. Санцаклије су масовно прелазиле Дрину да би се као добровољци прикључили тзв. Армији БиХ. Уз подршку реиса Мустафе Церића и лидера СДА Бакира Изетбеговића, муфтија Зукорлић у Новом Пазару увелико ради на аутономији Санцака, а то би могло да буде компензација за мањак бошњачке територије у БиХ. Са једне стране, то дјелује као корак ближе прекомпоновању државних граница у складу са територијално-етничком картом Балкана. Са друге пак отварањем

ове дионице била би пробијена Зелена трансферзала која повезује муслимане од Сарајева у Европи до Истамбула у Малој Азији и даље на Блиски исток, а у томе Запад са зебњом препозна је мостобран за продор исламског тероризма. Такво намиривање у другој држави сасвим сигурно не би прихватила Србија, а ни Република Српска јер би била пресјечена на босански и херцеговачки дио. И поред тога Бошњаци истрајно раде на што тјешњем политичком повезивању Пазара са Сарајевом и у томе виде јаку карту за завршно поспремање у региону.

7. БиХ БЕЗ ХЕРЦЕГ-БОСНЕ

Овај сценарио се вјероватно најмање помиње у савременој политиколошкој литератури о БиХ, али то нипошто не мора значити да је и мање реалан од свих претходних и наредних.

Изненадан и муњевит спољнополитички десант Турске на Балкан уназад двије-три године, наишао је на подијељене и занимљиве реакције у Србији и БиХ. У Србији су не само санџаци Бошњаци, као потомци исламизованих хришћана заосталих повлачењем пропалог Османског царства него и званична власт у Београду све иницијативе Гула, Ердогана и Давутог луа дочекали раширених руку. Анкара се препоручила и као помириатељ посвађаних санџачких политичких лидера у влади Србије⁸⁾ и као катализатор односа између двије исламске вјерске заједнице у једној држави и као инвеститор у заосталу рашку област и као посредник на релацији Београд – Сарајево, и још све то уз високо покровитељство САД. У БиХ опет, као и било којим другим поводом, и турска дипломатска офанзива је наишла на три различита одговора три локална народа: у Бошњака – позитиван, код Срба – негативан и Хрвата – незаинтересован. Док су се Сарајево и Бањалука отворено и жестоко спорили поводом бројних и учеста лих не/дипломатских акција агилног турског министра спољних послова, западни Мостар се увијек упадљиво држао по страни. У исто вријеме и Иво Јосиповић је почео дискретно да опструира турску координацију редовних годишњих самита шефова држава Србије, Хрватске, БиХ и Црне Горе. Иначе врло активан и конструктиван у регионалној нормализацији односа, Јосиповић се без објашњења није појавио у Карађорђевој, а Гула није позвао на Бријуне. Из тога, али и из чињенице да турски дипломатски, политички, привредни, културни и сл. мисионари систематски заобилазе западну Херце-

8) Ријеч је о Расиму Љајићу и Сулејману Угљанину, министрима у влади Србије.

говину, родила се претпоставка да су им Американци повјерили нови план за БиХ. По том сценарију би Хрвати, све малобројнији и све концентриса нији на невеликом простору на југозападу БиХ, добили високу аутономију и де факто били прикључени европској Хрватској, док би преостали териториј био препуштен бошњачко-српс ком, а то у крајњој консеквенци значи руско-турском надметању. У исту ваневропску схему била би укључена и Србија са Рашком, за коју ће врата ЕУ, упркос свим њеним настојањима, остати затворена барем током наредне деценије.

8. АСИМЕТРИЧНА КОНФЕДЕРАЦИЈА

Варијанту претходног сценарија представља федерирање Федерације, односно институционално рјешења по коме би се “већи ентитет” подијелио на два територијално-етничка полуентитета. Бошњачко-хрватски сукоб из 1993. Вашингтон и Берлин су ријешили удруженом ватрогасном интервенцијом преко Загреба. Јелавићев покушај обнове Херцег-Босне ОХР је 2001. угушио оружаним препадом на Мостарску банку као финансијску подлогу “трећег ентитета”. Из борни инжењеринг којим су Бошњаци изабрали Хрвата Жељка Комшића у Предсједништво БиХ као и постизборни којим су Лагумџија и Тихић искључили из власти двије побједничке странке у Хрвата (ХДЗ – “слова” и ХДЗ – “бројке”), поново је до усијања заоштрио односе у двонационалној Федерацији. Данас се неприродна заједница хрватских и бошњачких националиста у већем ентитету обнавља постепеним исправљањем платформашких манипулација (реконструкција федералне владе) под дискретним притиском Ватикана, Берлина, Беча и Загреба. Хрвати ће ипак с правом тражити неку врсту институционалне гаранције равноправности пред хегемонистичким аспирацијама бошњачке већине. Проблем се не може ријешити без минимално заједнице кантона са хрватском већином, а преостала заједница кантона са бошњачком већином била би можда максимум муслиманске аутономије коју би исламофобични Запад могао да прогута, а Башчаршија такав исход потајно и прижељкује. Срби би то са задовољством могли да привате. јер подјела Федерације на два национална полуентитета била би искључиво ствар бошњачко-хрватског разграничења, док би формирање још једног (трећег) ентитета вјероватно отворило питање територијалних компромиса рачун РС. Иако би ово рјешење било компромис на пола пута између бошњачких тежњи за унитаризацијом већег ентитета и хрватских за увођење “трећег ен-

титета”, вјероватно да би га Хрвати прихватили само као прелазно рјешење ка обнови “Херцег-Босне”, а Бошњаци га баш због тога априори одбили.

9. ЕХ-ЈУ КАО ЗНД

Иако је Запад, плански или несмотрено, активно допринио растурању СФРЈ, на рушевинама ове државе се испоставило да је та федерална држава ипак била заправо једино функционално рјешење за велики дио Балкана, које се, што у монархистичкој што у социјалистичкој верзији, историјски потврдило у континуитету од више од пола вијека. Најприје је Милошевић оптужен зато што је није прихватио као конфедерацију. Касније су га амнестирали сами конфедералисти Кучан и Туђман признањем да је то за њих требало да буде само прелазно рјешење и лакши пут ка сецесији. Да би на крају из Брисела и Вашингтона били лансирани или бар подржани пројекти као што су Балканска федерација, Пакт за стабилност југоистичне Европе, Заједница независних држава и сл. Неки пут се иза тих магловитих замисли крила ех Југославија без Словеније која је већ била отишла у ЕУ, други пут троугао који затварају Загреб, Београд и Сарајево због прије свега језичке и културне сродности народа у ове три државе, трећи пут се иста идеја ширила и на Црну Гору, а четврти пут чак и на Албанију с обзиром на Косово. У сва ком случају, показало се да БиХ тешко може да опстане без тјешње и чвршће везе са Србијом и Хрватском због подијељене лојалности два од три њена народа и њихове историјске чежње за уједињењем са матицама. Сигурно да би у оквиру веће и снажније државе било лакше ако не и једино могуће савладати центрифугалне притиске Албанаца на Косову и Македонији, а сутра и у Црној Гори, али и Срба и Хрвата у БиХ, али идеја о васкрсавању Ех-Ју као ЗНД или је јако преурањена или дефинитивно закашњела. Од момента када се Хрватска де факто већ прикључила ЕУ, а Србија последице три пропала југословенска пројекта брани свој државни интегритет на Косову, у Војводини и Санџаку, поставља се питање ко би у догледној перспективи уопште могао да буде пијемонт новог окупљања у ЗНД. Нове ЈУ државе, последице крвавих сукоба, у које једино нису били укључени Македонци, још увијек траже формулу добросусједских односа.

10. ЦЕНТРАЛИЗОВАНА ДРЖАВА

Коауторство овог сценарија припада Американцима и Бошњацима, али је у новије вријеме режију преузела Турска. Што из моралних (мултикултурализам као домаћа традиција и пракса), што из прагматичних (превенција исламског тероризма) што из разлога неразумијевања евро пске политичке културе и историје, САД са више или мање концентрације и енергије упорно гурају институционалну интеграцију БиХ. Чиниле су то преко високог представника УН и његових бонских овлашћења, односно систематским преношењем ентитетских надлежности на сарајевски државни центар. Када је насиље ОХР-а над Српском и Србима (суспендовање зако на донесених у парламенту, смјењивање демократски изабраних лидера, кршење дејтонског споразума) прешло мјеру европског укуса и БиХ стекла репутацију последње диктатуре у Европи, прешло се на суптилније методе (пријетње, притисци, условљавања) и неутралније формулације (Дејтон 2, уставне реформе, функционалнија држава, усмјерени договори локалних политичара). Дуго најављивано враћање БиХ у надлежност Европљана, најприје је формално изведено тако што је високи представник УН постао УН/ЕУ, затим је уз њега доведен и други паралелни представник ЕУ Соренсен, који у непознатом року треба да постане и једини. Као тобожњи доказ да се ипак примиче дан када ће Вашингтон заиста Бриселу пре пустити европско двориште, ОХР ће, наводно, у прелазној фази преселити сједиште из Сарајева у Беч и биће укинута изравна америчка супервизија над Брчком. Рачунајући да ће САД наметнути Србима и Хрватима централизовану БиХ и тако обезбиједити доминацију најбројнијег народа, Бошњаци опструишу било какав договор са комшијама, алармирају међународну јавност да РС и ХБ руше заједничку државу, као и своју немоћ да зауставе милитантне исламисте. Да америчка спољна политика неће напустити Босну и Бошњаке, изјавио је ономад Филип Рикер, помоћник замјеника државне секретарке (Аваз, 23. мај), а нешто раније гласноговорник Стејт департмента је објавио да ће се ОХР повући из БиХ тек онда када администрација САД процијени да су за то задовољени сви неопходни услови. Све у свему, Американци не одустају од тога да до даљнег “предво де у Босни” и да су “недовршене послове” само привремено одложили да би побрали љетину Арапског прољећа у Либији, Египту, Сирији и другим земљама Блиског истока. Другим рјечима, централизација под већ познатима или новим псеудонимима биће поново на дневном реду, домаћи заговорници и противници такође су познати, али ће спољна подршка овим потоњим бити нешто ојачана већим ангажовањем

Москве и Брисела, па и Хрватске, која је сада чланица ЕУ. Али ће се и на другој страни наћи агресивна турска дипломатија, која се, уз подршку једине суперсиле, у већој половини БиХ већ понаша као код куће. Истовремено, централизација БиХ је у неку руку немогућа мисија не само због новог самопоуздања РС и новог отпора ХБ. И у политичкој теорији и у политичкој пракси територијализоване или транс територијалне демократске консозијације третирају се као једино одрживо рјешење за национално сложене заједнице, а поготово дубоко подијељења друштва као што је БиХ.⁹⁾

11. УЛАЗАК У ЕУ КАО РЈЕШЕЊЕ ЗА БиХ

Ма шта под тим конкретно мислили, многи аутори улазак БиХ у ЕУ сматрају и за најизвјеснији и најбољи сценарио за њену будућност и једини проблем виде у томе што ће можда ипак бити “на дугу штапу”. Неки од њих, као Жарко Пуховски, сматрају да ће постојати континуи тет из међу ОХР у Босни и Босне у ЕУ: “Како увече пред поноћ високи представник ће напустити Сарајево, а раном зором из Брисела ће стићи вијест о пријему у чланству.” У сарајевском мандату (про)америчког британца Педија Ешдауна лансирана је конструкција да је дејтонска структура БиХ, са ентитетима и кантонима, препрека за њено прикључење ЕУ. То наравно није тачно јер постоји више западноевропских или старих чланица Уније које имају исту или сличну унутрашњу структуру попут Белгије, Шпаније, Британије или Њемачке, па се према простој аналогiji централизована држава не може постављати као услов за пријем БиХ. Поријекло обмане открива сам Ешдаун у сјећањима на своју мисију у Босни, гдје пише како се једног дана досјетио на који начин да парира српском отпору интеграцији државе. Позвао је Солану у Брисел и замолио га да то унесе као услов на мапи пута у ЕУ, а овај је то спремно прихватио. Бошњачки лидери су томе додали још једну конструкцију: да се евроинтеграцијама релативизују и обесмишљавају националне подјеле у БиХ. Међутим, захтјев ЕУ да БиХ говори “у један глас” не значи централизацију, унитаризацију и доминацију бошњачке већине, него само развијену консозијацију или уходану федерацију у којој ће три конститутивна народа бржим и ефикаснијим усаглашавањем долазити до компромиса и консензуса. Порука из ЕУ заправо гласи: “Најприје се о свему договорите код куће, па тек онда дођите у Брисел, јер нисмо спремни да овдје слушамо ваше несугласице и да арбитрирамо ко

9) Види радове Роберта Дала, Аренда Лајпхарта и други савремених теоретичара демократије.

је у праву”. Европска унија није заједница држава које се одричу свог суверенитета и народа који занемарују свој идентитет. А да није тако, Нијемци се не би борили за државно уједињење, Французи - да не изгубе оснивачки примат, Пољаци - да се валоризује њихова бројност и величина земље итд. Они не кажу: “Није важно, јер у ЕУ више нема државних граница, а нема ни нација јер смо сви Европљани ...” Да нису тачне чак ни процјене да ће чланство у ЕУ учврстиити Дејтонски или неки другачији тројни договор у БиХ о БиХ такође свједоче примјери већ поменутих старих чланица. Док се током минулих деценија ЕУ све више интегрисала, Сјеверни Ирци, Фламанци, Баскијци и др. су напредовали ка сецесији и на њихово осамостаљење се већ рачуна као на извјестан исход. Напокон, иако не треба искључити могућност да БиХ као изузетан случај буде и раније примљена по убрзаној процедури, према планираној динамици ЕУ се неће ширити у наредној деценији, а за “дејтонску тво ревину” је предвиђен и знатно дужи рок.¹⁰⁾

12. ПРИЈЕ У НАТО НЕГО У ЕУ

Учлањење у НАТО, који није само војна него и политичка организација под командом САД, могло би значајно да утиче на будућност БиХ и буде темељ једног посебног сцена рија до краја наредне деценије. Перспектива “атланстких интеграција” не само да је процедурално и временски ближа него представља и незванични претходни услов за кандидате за чланство у ЕУ, па се због тога често говори о јединственом процесу “евроатлантских интеграција”. Ипак, постоје земље чланице ЕУ које нису у НАТО-у као и обратно, а на половини БиХ, то јесте у РС, постоји изражено расположење да се тај процес одвоји и ограничи на ЕУ. Резерве српског народа према оној другој интеграцији засноване су дијелом на свјежем сјећању на бомбардовању српских положаја око Сарајева и Србије. Али не мање и на у народу раширеној бојазни да би сепаратан пријем БиХ у односу Србију могао довести инос тране трупе на границу на Дрини. Напокон, то би РС директно супротставило савезничкој, словенској и православној Русији, и то не само на емоционално-психолошком него и на реалном војно-политичком плану, о чему се званична Москва директно и недвосмислено огласила. Ближу перспективу БиХ у НАТО-у сузило је и отворено и нападно лобирање Турске уочи недавног самита Алијансе у Чика-

10) У новијим иступима званичника ЕУ помиње се 2025. година као најскорији термин када би Србија могла да постане чланица, а БиХ заостаје за барем још неколико година.

гу јер није имало овлашћења из РС. Због тога, наиме, Србима није тешко да замисле да Турска, која и не крије пробошњачку пристрасност по вјерској и културној основи, као чланица НАТО-а и амерички регионални фаворит, под савезничком заставом ушета своје војнике у Српску. Чланство у НАТО-у, без обзира на расположење у политичком руководству и команди овог одбраменог савеза, постало је још један камен спотицања три народа у БиХ. Бошњаци су еуфорично “за” јер рачунају да би то била подлога за већи утицаја САД и Турске у прилог њихових националних интереса. Хрвати, такође, јер је њихова “магица” већ увелико унутра. Срби, односно парламентарне странке у РС, недавно су постигли консензус да учлањење БиХ вежу за референдум и претходно прикључење “магице”. А пошто је новоизабрани предсједник Србије приликом посјете Москви изјавио да његова земља неће у НАТО, испада је процес, бар привремено, блокиран. Не треба, међутим, занемарити недавну изјаву турског амбасадора Ахмета Јилдиза у сарајевском Авазу да двије трећине популације БиХ жели у НАТО, без обзира на то што се његова статистика заправо односи само на расположење народа у једној половини земље, тј. у Федерацији. По истом принципу тзв. грађанског референдума (“један човјек – један глас”) који је игнорисао равноправност српског народа, БиХ је 1992. извела сецесију и, уз подршку САД и ЕУ, добила међународно признање од УН.¹¹⁾

13. ПРОДУЖЕЊЕ STATUS QUO-а

Овај сценариј не мора да значи вјечно враћање истог односно бесконачно продужавање лошег стања. И поред демократске транзиције и грађанског рата на национално-вјерској основи, и поред танког унутрашњег и све слабијег вањског легитимитета, и поред туторства међународног протектора са бонским овлашћењима, и поред често драматичних унутрашњих проблема и вањских притисака, БиХ ипак траје већ двадесетак година барем као своје врстан државни провизориј. Дејтонски споразум су макар и под надзором великих сила ипак пихватили и потписали највиши представници сва три конститутивна народа. Такође, привремени и оквирни уставни аранжман, садржан у анексима мировног споразума, имплементирао је у консоцијативни политички систем који омогућује да БиХ истовремено буде и демократија и држава. Изморена покушајима и фрустрирана неуспјесима да учини нешто

11) *Дневни аваз*, 15. мај/свибањ 2012.

више, међународна заједница је препустила домаћим актерима да се сами равноправно договоре. А они, опет, и сами исцрпљени међусобним надмудривањима, притисцима и контрапритисцима, препустили су да вријеме учини своје, па су се Срби помирили са постојањем државне заједнице БиХ, а Бошњаци и Хрвати са постојањем Републике Српске.¹²⁾ Укратко, status quo ће постепе но сви прихватити као нормално, односно природно стање. А што се тиче функционисања кон социјативног политичког система, и у литератури и у пракси стоји да је не само компликован, скуп и спор, него и да је често блокиран наизмјеничним потезањем вета од стране свих учесника због стварног или умишљеног угрожавања виталног националног интереса. Из так вог стања се наводно излази само стицањем одговарајућих политичких вјештина, навика, искустава, обичаја, образаца мишљења и понашања, што опет захтијева много времена и стрпљења и у крајњој линији значи промјену политичке културе. Вјероватно би се у том сложе ном и тешком процесу већ одмакло да је међународна заједница Дејтонски споразум већ 1995. закова ла као дугорочно неоспориво и непромјенљиво рјешење, умјесто што је и са ма прва започе ла његову слободну интерпретацију и реинтерпретацију, проблематизацију и ревизију. Оног момента када је отворила кобну пукотину између “слова и духа Дејтонс ког споразума” БиХ је остала без уставне арматуре на коју се једино могла чврсто осло нити, и ова шанса је дугорочно, ако не и дефинитивно, пропуштена.

14. ГРАЂАНСКА ДРЖАВА БЕЗ ГРАЂАНА

Ради се о сценарију по коме у БиХ, прије свега Сарајево као главном граду, постоји сво јеврсна језгра грађанског друштва, а чини је урбана интелектуална елита окупљена у невла дином сектору, која себе види као светионик просвећености, модернизације, индивидуализ ма и космополитизма „у мору примитивизма, шовинизма, вјерског фанатизма и културне зату цаности“. Они себи задају мисионарску улогу да проповиједањем љуских права и пар тиципације, национално вјерски подијељену БиХ интегришу у јединствено грађанско друштво. А при томе заборављају да је формирање нација историјски коинцидирало са грађанским револуцијама и да је потпуно промашено супротстављање грађанског друштва и

---

12) У, додуше, ријетким приликама бошњачки политичари и политички интелектуалци дају изјаве о томе да се Република Српска мора прихватити као реалност.. На српској страни опет БиХ се подразумејева, макар и као нежељени, државни оквир.

националне државе. Ово је и на дужу стазу један од најмање вјероватних сценарија јер полази од пог решне претпоставке да се БиХ политичком интервенцијом одозго може преко ноћи претвори ти у изнутра јединствено грађанско друштво какво је у западним земљама настајало стоље ћима. Ниједна од бивших југословенских република и народа нису у том погледу имали зна чајнију предкомунистичку традицију, а БиХ је и међу њима била на зачељу. Процес индустријализације и модерниације био је мање-више једва започео па је и грађанска класа била тек у повоју. А пошто је током рата 1941-1945 и одмах након ослобођења уништена односно развлашћена и декласирана, посткомунистичка транзиција није имала на шта да се наслони и успостави накнад и континуитет. Тржишна економија, демократска партиципација, владавина права и друге претпоставке грађанског друштва још увијек представљају више дугорочан пројекат него непосредну реалност. Концепт изградње националне државе (state national building) као транзиционог генератора друштвених промјена има ограничен домет уколико постоји сувише велики јаз између нових структура и затечених култура. Посткомунистичка демократизација је већ на првим слободним изборима 90-те показала снагу тих потиснутих подкултура у БиХ, када су три националне странке добиле подршку 80 одсто бирачког тијела. А сваки од народа исказао жељу за државним самоорганизовањем и самоуправом по својој мјери и са својим сународницима и истовјерницима. Покушај међународне заједнице да грађанским референдумом (један човјек – један глас) обезбједи демократску легити мацију осамос таљењу БиХ произвео је грађански рат на национално-вјерској основи те наслијеђене раздоре додатно је проширио и продубио и уништио социјалноекономске основе реинтеграције. Ни двије деценије од међународног признања БиХ код два народа и већине становништва не постоји лојалност према заједничкој држави нити уставни патриотизам (Хабермас), па су поменути политички и економски циљеви транзиције и вриједности грађанског друштва реално оствариви једино у дијеловима, звали се они ентитети, кантони, републике или сл.

15. БиХ КАО ЗАМРЗНУТИ КОНФЛИКТ

Претходно наведена грешка међународне заједнице у БиХ, са преурањеним признањем која је 1992. изазвала грађански рат, можда и није настала трагичном омашком него као пројектовани “замрзнути конфликт”. Једном је послужила као оправдање за пр-

во борбено ангажовање НАТО-а и останак америчких војних база у Европи, други пут као коридор за пенетрацију Турске у предворје ЕУ, а трећи пут можда као улог у стратешким надметањима и нагодбама са Русијом. По овом сценарију, који би био најгори јер би значио дуго рочно мрцварење, БиХ би могла постати и експериментални полигон за тестирање различитих ограничених оружаних интервенција, тактичких политичких рјешења, ненасилних субверзивних акција рушења и промоција режима и лидера, манипулација странкама и масама. Познато је да “слабе државе и дубоко подијељена и конфликтна друштва” представљају идеалан помоћни терен за симулирање и тренинг операција које се припремају за глобалну арену, а Босна је у овом дијелу свијета без премца. Није тешко претпоставити да “велики брат” толерише формирање вехабијских комуна у Маочи, Бочињи и другим селима по БиХ како би као на длану изблиза посматрао како се одгајају, васпитавају, припремају, али и дјелују исламски терористи умјесто да се истим послом ломата по сњажним врлетима на граници између Авганистана и Пакистана. Као што ни они клинци који су ономад у неколико провинцијских основних школа у РС са фластером преко уста тражили већу слободу медија сигурно инспирацију нису нашли у “веселој свесци” и цртаним филмовима. Вјероватно је то само најмлађа генерација отпораша који се обучавају да сутра своје суграђане убиједо да су за њихово сиро маштво и незапосленост криви локални корумпирани политичари, а не глобални гангстери са Вол Стрита. Најбоље касније чекају интернационалне каријере, баш као и оне из претходне генерације наших отпораша, који сада у Тунису, Либији, Египту, Јемену, Сирију и тако даље и буде арапска прољећа. Иако радних мјеста мањка на све стране, једино тај нови профитабилни сектор цвијета и Џим Шарп је већ објавио нови приручник.¹³⁾ Овај сценарио је можда и најдрњи по БиХ јер значи дугорочно инострано менаџирање наших унутрашњих конфликата и дугорочно мрцварење народа, из кога се тешко извући без нових великих унутрашњих или вањских ломова, а које такође није лако преживјети.

*
*   *

У закључку се наведени сценарији по степену вјероватноће могу сврстати у три кате горије као врло вјероватни (5, 8, 13), вје-

13) “Од диктаторских режима до демократије” је најпознатије Шарпово дјело, а иза теоријски интонираног наслова крије се приручник за ненасилно рушење режима у иностранству чија ефикасност је премијерно тестирана управо у Србији. Новија искуства и поуке, овај аутор је сажео и књизи: *Self-Liberation - A Guide to Strategic Planning for Action to End a Dictatorship or Other Oppression*, The Albert Einstein Institution, 2009.

роватни (2, 3, 4, 5, 11, 12, 14) и мање вјероватни (1, 6, 7, 10, 15). Прогностичка слабост понуђених сценарија за будућност БиХ у наредној деценији, као уосталом и свих футуролошких истраживања, произилази отуд што се заснивају искључиво на актуелним стањима и трендовима на локалном терену и у ужем и ширем окружењу. А измичу им увијек могући глобални потреси, које је тешко предвидјети и могу све преко ноћи промијенити. Познато је, рецимо, да и поред армије западних експерата окупље них у бројним америчким институтима за Совјетски савез и источну Европу, баш нико није предвидио пад Берлинског зида, као што ни у овом тренутку нико не може да сагледа посљедице евентуалног краха еврозоне, или предвиди како ће се понашати у догледној будућности понашати кинески џин или земље БРИК-а у пуном саставу.

Nenad Kecmanovic

BOSNIA IN THE THIRD DECADE OF THIS CENTURY – Fifteen Scenarios of Outcome –

Summary

Signatures of the highest representatives of the three constituent peoples on the Dayton Treaty were challenged internally and externally, and they are the main source of permanent instability even today. The instability generates uncertainty, which inspires speculation of so called ordinary people and scientific analyzes and prognoses of what would Bosnia and Herzegovina look like in recent future or whether it will exist at all. The author in his paper analyzes fifteen alternative scenarios about the future of Bosnia and Herzegovina in the end of next decade.

Keywords: the future of Bosnia and Herzegovina, Bosnians, Serbs, Croats, Republika Srpska, integrations, crawling decay, centralization, USA, Russia, Turkey, EU, NATO, Kosovo and Metohija, actors, leaders, forecasts, outcomes, conflicts, consociation, democracy.

ЛИТЕРАТУРА

Гађиновић Радослав, „Млада Босна и српско национално питање”, Политичка ревија, ИПС, 1/2010.

Кеџмановић Ненад, *Политика, држава и моћ*, Факултет политичких наука и Чигоја штампа, Београд, 2010.

Кеџмановић Ненад, *Домети демократије: од Источне Европе до западног Балкана*, Факултет политичких наука и Чигоја штампа, Београд, 2005.

Лајпхарг Аренд, *Модел демократије*, ЦИД, Подгорица 2003.

Ђођрђевић-Милошевић Јасна, „Политички пулс Србије: Босна, политички лидери, медији (јануар 1995)”, Српска политичка мисао, ИПС, 2-3/1995.

Сервер Данијел: “БиХ – нови круг пакла или шанса за функционалну државу”, *Дани*, 18.02.2011

Тинденмас Лео и др., *Недовршени мир – извјештај Међународне комисије за Балкан*, Б92, Београд 1998.

Фукујама Френсис, *Изградња државе*, Загреб 2005.

Resume

This paper represents fifteen different alternative scenarios about the future of Bosnia and Herzegovina in the end of next decade. He starts with the worst and the less likely scenario, and that is the scenario of ‘new civil war’. The next scenario is the scenario of crawling collapse, which means peaceful separation, and this scenario is also bad solution. The third scenario ‘Federation in Confederation’ refers to the importance of significant clause of Washington Treaty which it was neglected and it could be activated again. The fourth is ‘Srpska with Serbia’ is devoted to the possible integrations of Republika Srpska and Serbia, as some kind of compensation for losing of Kosovo. The fifth scenario is the tripartite union or confederation whose three national republics are integrated into the two entities rather than the asymmetric configuration of three people. The sixth and the seventh scenario analyzes rarely mentioned possibilities that Bosnians ‘release’ Srpsku and to take Sandzak instead, or to leave Herzeg-Bosnia, which is reduced to Western Herzegovina, to Croatia (‘Bosnia and Herzegovina without Herzegovina’). The eighth scenario predicts ‘asymmetric federation’ or division of a larger entity into two semi-entities to protect ‘the Croatian minority’. The ninth scenario is the achievement of Yugo-nostalgia in which the former Yugoslav republics will be loosely connected as independent states. Under tenth scenario is considered the centralization as the institutional integration of Bosnia and Herzegovina. Eleventh and twelfth scenario analyzes integration of Bosnia and Herzegovina into the EU and NATO. Thirteenth scenario opens the possibility that nothing spectacularly happens in Bosnia and Herzegovina and that the Dayton Treaty stabilize in time, and the fourteenth is the utopia of creating of civil society through the NGO network. According to the last scenario Bosnia and Herzegovina is only ‘frozen conflict’.

---

* Овај рад је примљен 26. марта 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. марта 2012. године.